

Književna poročila.

Bleiweisov Zbornik. (Zbornik. Na svetlo daje „Matica Slovenska“. XI. zvezek.) Uredil dr. Jos. Tominšek. V Ljubljani 1909. Natisnil Dragotin Hribar. Vel. 8°. LVI + 334 str. S petimi slikami.

Slovenska Matica stoji v znamenju jubilejev, ki jih skuša na kolikor možno primeren in dostojen način proslaviti. Zato je izdala že dva taka slavnostna zbornika in dvema nadaljnjima je snov že določena: zavzemali ju bodo Francozi in Ilirija. Za Trubarjevim zbornikom je letošnji, Bleiweisov, vsekakor napredek — v tehničnem oziru. Trije najdaljši spisi so posvečeni Bleiweisovi osebnosti in osebi. V teh spisih so skušali pisci podati — kolikor je to sedaj možno — pregledne sestavke o Bleiweisovem delu in življenju. Ostali spisi se pečajo s podrobnejšimi raziskavanji o Bleiweisu in njegovi dobi.

Urednik Zbornika dr. Tominšek je zbral prispevke k Bleiweisovemu življenju in jih podaja v naslovni razpravi. Ta razprava obsega 50 strani in ima poleg nekaterih novih podatkov toliko slavnostne gostobesednosti, da bi bila lahko za dobro tretjino krajša. Zanimiv je oddelek o Bleiweisovih življenjepisih (XXV—XXXVII). — Najdaljši članek v Zborniku je dr. Lokarja: „Bleiweis in Novičarji v borbi za slovenski jezik in domače slovstvo“, sestavljen na podlagi Novic in pisem njihovih sotrudnikov. Spis je samo referat, v katerem so razne jezikovne borbe Novic in njihov kroga v časovnem redu sestavljene. Ni nikaka razprava, v kateri bi bila ocena Bleiweisovih zaslug za slovenski jezik; v to se ni pisatelj nikjer spustil. Tuintam je to sicer poskusil, a kmalu opustil. Hvalevredno pa je, da je v takih slučajih vsaj tuintam navedel našo znanstveno literaturo, kolikor je je poznal, tako da se lahko človek vsaj iz nje nauči, kako treba oceniti ta ali oni prepričanje v Novicah, kaj je iz Novic prešlo kot životvorno in plodno v naš današnji jezik, kaj je bilo napačno. Raznim kočljivim vprašanjem pa se je spretno znal ogniti; to se vidi posebno pri poglavju „u—v—l“, ki je obdelano na treh borih straneh, a brez vsakih podatkov iz naše bogate znanstvene literature o tem predmetu. Tako vidimo sicer borbo Novic in Novičarjev, a nazadnje od dr. Lokarja ne zvemo, kdo je imel v tej borbi prav, komu moramo pritrditi na podlagi našega današnjega jezikovnega znanja, komu je pritrdil nadaljnji naravni razvoj našega knjižnega jezika. Ničesar ne zvemo o sadovih te borbe — bili pa so vsekakor zelo lepi, ker se je dr. Lokar skoro razjokal, ko je pisal o smrti „Novic“ (str. 77—78). S tem si je na preprost način prihranil rešitev težavnega vprašanja, kako in zakaj je delo Levstika, Stritarja in Jurčiča zadalo Novicam smrtni udarec. — Najzanimivejši in najtemeljitejši je spis dr. Lončarja: „Dr. Janez Bleiweis in njegova doba“ (izšel tudi v ponatisu), v katerem zasleduje pisatelj „postanek in razvoj narodno-političnega programa Slovencev do razcepljenja v konservativno in liberalno stranko“. V tem spisu skuša pisatelj podati analizo slovenske politike od Vodnikovih časov do Bleiweisove smrti (1797—1881). Te svoje namere pa pisatelj ni dovršil, te obljube ni izpolnil. V njegovem spisu zeva občutna vrzel; od l. 1849. je brez prehoda skočil kar v l. 1860 (str. 172). Tako je

obljubljena analiza pretrgana, človek pa se zaman povprašuje, zakaj in čemu. Najsi bo to desetletje državnega in cerkvenega samodrštva tudi bridko in usodno, preskočiti bi se nikakor ne smelo. Sicer se ves spis (141—244) odlikuje po širokem obzorju, vestnih analizah in zanimivem pisanju, tako da je res „branja vreden“ ne le za naše profesorje, ampak tudi za naše politike. Koliko ljudi šušmari danes v naši politiki, a koliko jih je dokazalo, da našo politiko res poznajo?! — Dr. Prijatelj podaja v članku „Bleiweis in drugi — pred policijo“ zanimive podatke iz dunajskega arhiva notranjega ministrstva (245—259), prof. Grafenauer pa prinaša „Opazke k Levstikovemu življenjepis“ (260—277). Dr. Ilešič si je zopet izbral svoje priljubljeno torišče in piše „o slovensko hrvaški zajednici 1848/49“ (278—319). Zbornik sklepa spis o Bleiweisu kot zdravniku in živinozdravniku (320—327), ki ga je napisal dr. Démeter vitez Bleiweis-Trsteniški in s tem podal lep donesek k zgodovini našega strokovnega slovstva. Na koncu je pregled imen in stvari in kazalo vsebine.

Dvoje pa še treba omeniti, predno zaključimo oceno Bleiweisovega zbornika. Niti dr. Lokar niti dr. Lončar ne poznata Žigonove razprave „Donesek o razmerju med Janežičem in Levstikom“, ki je izšla leta 1907. v 4. letniku „Časopisa za zgodovino in narodopisje“ (str. 85—171) in ki ni samo skromen donesek, ampak temeljna razprava za umevanje Bleiweisa in njegovega „kulturnega“ delovanja. To obžalujemo zato, ker bi dr. Lokar s tem spisom pridobil široko obzorje, ki je potrebno za razprave Lokarjeve vrste in videl na njej, kak „kulturni“ delavec je bil Bleiweis. Dr. Lončar pa bi v tej razpravi poleg drugih impulzov dobil tudi dokaz, zakaj se je Levstik, ta rojeni poet, tako strastno in divje zagrizel v politiko. Oba pa bi dobila mnogo zanimivih dokazil za kulturno in moralno vrednost Bleiweisovega delovanja in vpliva.

V Lončarjevem in Lokarjevem spisu je porabljena obširna Bleiweisova korespondenca. Dr. Lokar pa je odbral iz pisem samo ona mesta, „ki se tičejo jezika ali so se mu zdela zanimiva v literarnem oziru“ (str. 1); dr. Lončar je korespondenco sicer porabil, priobčuje pa jo v izpiskih in regestih že od l. 1909. v „Naših Zapiskih“ pod naslovom „Iz politične korespondence Dr. Janeza Bleiweisa“. Tako ekscerpiranje pa je neznanstveno in neekonomsko polovičarstvo. Tako smo dobili iz korespondence samo ono, kar se je v neki določeni znanstveni namen zdelo pisateljem važno. Pomisliti je treba pri tem, da je v korespondenci mnogo gradiva, ki se sicer na prvi pogled temu zdi brez pomena, ki pa bo za onega, ki bo iskal v njej kaj drugega, velike važnosti. Kdor zasleduje „prešerno-slovje“ zadnjih let, ta ve, kako važna so včasih pisemska poročila za kombinacije, dasi se zde na prvi pogled malenkostna. Sedaj pa bo vsak, ki bo skušal kaj specialnega dognati, moral zopet stikati za pismi in ponatiskovati odstavke in stvari, ki so bile že tu ali tam natisnjene. Čudno se nam zdi, da se Matica pri Bleiweisu ni držala pametnega in znanstvenega načela, ki ga je zastopala pri izdaji Murščeve korespondence (Zbornik VI. zvezek, str. 102—103). Bilo bi pač boljše, če bi namesto tega obsežnega zbornika izdala Bleiweisovo korespondenco s preglednim uvodom in komentarjem. S tem bi ustregla znanstvenikom, a tudi širši publiki, ki jo zbirka avtentnih pisem vedno bolj zanima nego znanstvene razprave. Kar pa se sedaj godi z Bleiweisovo korespondenco, to je neznanstveno in nespametno polovičarstvo. Če preberemo ves ta zbornik, res ne vemo, ali naj Bleiweisa imenujemo s spoštovanjem ali pa ironično „očeta slovenskega naroda“.

Ciprijan Korošak.